

ברית עם השאול או משל לצמיחה

פרק כ"ח (2)

א. עיינו בפרק כ"ח מפסוק י"ד ועד סוף הפרק
רש"י רד"ק ומצודות.

ב. "כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חוזה" – האם הנביא מדבר על חוזה מסויים? מה כוונת הנבואה כאן, ומה לפיכך תגובת הנביא לתופעה זו?

ג. "הנני יסד בציון אבן אבן בוחן פינת יקרת, מוסד מוסד..." – האם זו נבואת נחמה או נבואת פורענות לישראל? מה פשר הכפילויות המרובות בפסוק זה?

ד. "כי קצר המצע מהשתרע..." – על איזו צפיפות מדבר כאן הנביא, ומדוע המשיל זאת דווקא במצע? השוו לדברי חז"ל על פסוק זה.

ה. "כי כהר פרצים ה' כעמק בגבעון ירגז" – על אלו אירועים מדבר כאן הנביא ומה משמעות ההשוואה?
עיינו שמואל ב' פרק ה' מפסוק י"ז ואילך.

ו. "הכל היום יחרוש חורש לזרוע יפתח וישדד אדמתו...כי לא לנצח אדוש ידושנו"
מהי משמעות ההשוואה לעבודת האדמה?
מה רצה הנביא ללמדנו במשל זה?

יוד לכן שמעו. אנשי לצון שאתם מתלוצצים על דברי ה' ולא תחשבונו לבלום: מושלי העם הזה. אשר כנגד שרי יהודה שהם כמושלים על העם הזה כי אתו הפלך לא היה עושה התועבות ההם אם השרים היו מוחים בידו אבל כשתגבוי היה מוכיחם וטוריעם הפורענות העתידת לבוא עליהם היו מתלוצצים ואומרים כרתנו ברית את מות: (טז) כי אמרתם. שאתם כתיאשים מן הפורענות ואומרים דרך ליצנות כרתנו ברית את מות שלא יבא לנו וכן שום האויב כשיעבור בעולם לא יבא אלינו:

ר"ג

(טז) אמרתם, מבאר הלצנות שלהם, כרתנו, ממליץ כי המות הוא שליח של השאול והאבדון אשר יצעק הב ה ולא ישבע, והם אמרו כי כרתו ברית עם המות כל ימיתם, וסימן שיתקיים הברית עשו עם השאול שהוא השולח את המות, כל ירצה במיתתם, והנמשל, כי מלך מצרים הוא משל המות, והרכוש הנמצא במדינה הוא משל השאול כי הוא השולח את המות עליהם שעי" שרוצה ברכושם לשלול שלל הוא בא להחריב את ארצם, והם כרתו ברית את מלך מצרים, ואין להם לירא כי ישוב והפר את בריתו ע"י שיתן עינו ברכושם, כי רכושם בעצמו הוא החוזה והאות לקיום הברית, כי כבר שלחו לו כל אוצרותם ורכושם לדורון (כמ"ש לקמן (למ"ד)

ישאו על כתף עירים חיליהם) ובוזה הם בוטחים בעזרת מלך מצרים, שגם שוט שוטף כי יעבור אף שיהיה שוט כללי ומחריב ארצות, ואף שיעבור בארצות מ"מ לא יבוא אלינו

ל"ב

3

(טז) לכן כה אמר אדני ה' כו'. הלא אמרתם כרתנו ברית את מות, כי תראו צדיקים מתים ואתם חיים וכן בשאול לא תפקדו, כי גם פורענות וייסורין הבאים על זולתכם לא יבאו בכם. ושאיין זה רק כי חסתם תחת החיצונים, כי שמתם כזב היא הע"ז של מטה מחסה ובשקר הוא כח הטומאה שלמעלה, שהיא דוגמתה פה נסתרתם, והנה אין זה כי אם שתראו כי מפני הרעה נאסף הצדיק ואתם קיימים, וכן הוא סובל הייסורין ושוט שוטף כי יעבר שהם הייסורין לא יבא אליכם, לכן הנני יסד בציון אבן הוא צדיק, וקראתיו אבן הוא משל שיהיה כאבן שיהיה יסוד מוסד, וג"כ יהיה פנת יקרת שלא תזוז ממקומה לילכד בעון הדור, והמאמין בדבר לא יחיש לומר שיפקפק בהאמין זה אם יתמהמה, כי המאמין לא יחיש וטעם אל היותה בנין פנת יקרת אבן זאת חזקה שלא תמוט.

ל"ב

4

הכל היום, מתחיל לדבר על יסורין הבאים אל האומה בכללה, כי הם מוכרחים מטבע היצירה, כמו שכל מין האדם בהכרח שיעברו עליו חולאים רבים ומכאובים בימי הגידול והצמיחה, כמו עת צמיחת השינים וכדומה, והיה זה בהשגחה למען יכיר האדם כי יש עולם אחר, וכי נברא לתכלית אחרון נעלה מן השלמות הראשון שהוא שלמות עה"ז, כמו שבאר זאת בחבה"ל שער הכניעה, כן היה מן ההכרח להעביר על כלל האומה הישראלית אשר בחר במלכותו, כמה חולאים ויסורין במ הוצרפו ככסף בתוך כור להסיר מהם חלאת התאות וסוגי החומר ושמריו, ולהגביר כחות השכל והנפש, שזה היה תכלית גלות מצרים ויתר הגליות כמו שבארתי בחבורי עה"ת בכ"מ, והנה החוזה נשא על זה משל נאות מאד מטבע החרישה והזריעה, כי ידוע שבפי החכמים והחוקרים נמשלה הנפש לחלקת השדה אשר זרועיה תצמיח, שכמו שהשדה כחנית להוציא פרי תבואה, אם יעברו עבודתה, כן הנפש כחנית ומוכנת להשכיל ולקנות האושר אם יזרעו בה זרע החכמה והדעת, וכמו שהאדמה אם לא יתעסקו בה בחרישה וזריעה, תשאה שממה, כן הנפש הבלתי נחרשת ונזרעת או אם מלאה קוצים ודרדרים לא תעשה פרי, כמו שכתוב נירו לכם ניר (ירמיה ד'), על שדה איש עצל עברתי (משלי כ"ג). והנה עבודת האדמה תחלק לשני ענינים חרישה וזריעה. כן יהיה בעבודת חלקת הנפש.

ל"ב

5

וישמעו פלשתים
כי משחו את דוד למלך על ישראל ויעלו כל פלשתים
לבקש את דוד וישמע דוד וירד אל המצודה: ופלשתים
באו וינטשו בעמק רפאים: וישאל דוד ביהודה לאמר האעלה
אל פלשתים התתנם בידי ויאמר יהודה אל-
דוד עלה כי נתן אתן את הפלשתים בידך: ויבא דוד
בבעל פריצים ויכס שם דוד ויאמר פריץ יהוה את איבי לפני
כא פריץ מים על פן קרא שם המקום ההוא בעל פריצים: ויעזבו
כב שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו: ויספו
כג עוד פלשתים לעלות וינטשו בעמק רפאים: וישאל דוד
ביהודה ויאמר לא תעלה הסב אל אחריהם ובאת להם ממול
כד בכאים: ויהי בשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים אז
כה תחרץ כי אז יצא יהוה לפניך להכות במחנה פלשתים: ויעש
דוד כן כאשר צוהו יהוה ויך את פלשתים מגבע עד באך
אז גזר:

כשמעך

ל"ב

.. ויסיפו עוד פלשתים וגו' וגו'. כתיב (תהלים קי"ט ק"ה) "גַר
 לרגלי דבריך ואור לנתיבותי" אימתי אמר (דוד המלך) הפסוק הזה, כשהלך
 לעמק רפאים, אף על פי שלא היה הולך למלחמה עד שהיה נשאל באורים
 ותומים כא), בשעה שהלך שמואל למשוח את דוד היו מלאכי השרת מקטרגים
 לפני הקב"ה, אמרו לו, למה אתה נוטל את המלכות משאול ונותנה לדוד,
 אמר להם הקב"ה, אומר לכם, מה בין שאול לדוד, שאול עומד ונשאל לאורים
 ותומים, והפלשתים באים עליו, הניח את האורים ואת התומים שהיה עומד
 ונשאל בהם וברח וכו' (ראה שמואל א' י"ד י"ט) ולא המתין עד שיגמור, ודוד
 עלו עליו הפלשתים באותה שעה היה עומד בעמק רפאים התחיל לשאול בה',
 אמר לו הקב"ה, אל תעלה אלא מאחריהם ואין לך רשות לפשוט יד בהם
 אפילו קרובים לך, עד שתראה ראשי הככאים [האילנות] מנענעים כמה שכתוב,
 ויסיפו עוד פלשתים וגו' וינטשו בעמק רפאים, וישאל דוד בה' ויאמר לא וגו',
 ממול בכאים, ולמה נתן לו סימן להראות מראשיהם ולא מאחוריהם, א"ר ברכיה
 בי רבי, שכולם מליאים קוצים בראשיהם, כלומר הואיל שאתם בצרה, אף
 אני עמכם, (תהלים צ"א ט"ו) "יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה", ויהי בשמעך
 את קול צעדה בראשי הככאים אז תחרץ מהו תחרץ? דבר חתוך, כמ"ש
 (איוב י"ד ד') "אם חרוצים ימיו" וגו', כיון שיצא היו הפלשתים קרובים
 וכאים וישראל רואים אותם שלא היו רחוקים מהם אלא ד' אמות כב), אמרו
 לו ישראל, דוד מה אנו עומדים, אמר להם, מצווה אני מן האלהים שלא
 לפשוט יד בהם עד שאראה ראשי אילנות מנענעים, אמר להם, אם פושטים
 אנו יד [בהם] אנו מתים נג), ואם אין אנו פושטים יד בהם אנו מתים, מוטב
 לנו נמות צדיקים ולא נמות רשעים, אמר להם, אני ואתם נתלה עינינו
 בהקב"ה, כיון שתלו עיניהם מיד נענעו האילנות ומיד פשטו יד, כמ"ש ויעש
 דוד כאשר צוהו ה' וגו'. אמר הקב"ה למלאכי השרת, ראו מה בין דוד
 לשאול, מי גרם לדוד להינצל הוא וישראל הדיבור שהאיר להם הוי, "גר לרגלי
 דבריך". (פסיקתא רבתי פיסקא ח', שוחר טוב כ"ו, ילק"ש ח"ב רמז קמ"ב,
 וראה נתחומא שופטים י"ז)

(ג' י"ז ז' א"כ)